

Taal- en denkvaardiger worden

Taaldenk- gesprekken en wereldoriëntatie

Tijdens taaldenkgesprekken bouwen leerlingen met elkaar en de leerkracht nieuwe kennis op en ontwikkelen zo hun taalvaardigheid én hun denkvaardigheid. Taaldenkgesprekken zijn bij uitstek geschikt om in te zetten bij de zaakvakken. Hoe organiseer je dat?

TEKST ANNE-CHRISTIEN TAMMES

De school is uit, de klas is leeg en jij bent je aan het voorbereiden op de lessen die gaan komen. De geschiedenislessen zullen de komende periode in het teken staan van de tijd van steden en staten, de late middeleeuwen dus. Je leest de methode door, bekijkt wat de doelen zijn en welke inhouden aan bod gaan komen. Zo zal het gaan over de Hanzesteden en de kruistochten. Je wilt je leerlingen niet alleen feitenkennis bijbrengen, maar je vindt het ook belangrijk dat de leerlingen historische gebeurtenissen, onderwerpen en personen kunnen beschrijven, vergelijken en verklaren. Je wilt je leerlingen actief laten nadenken over historische thema's, verschillende standpunten en

argumenten met elkaar laten uitwisselen en proberen na te gaan op grond waarvan historische ontwikkelingen in gang worden gezet. Kortom, je wilt historisch redeneren bij je leerlingen stimuleren. Tijd dus om een aantal krachtige kwesties bij het thema te bedenken. Kwesties waarover je met de leerlingen in gesprek wilt gaan.

Je bedenkt de volgende krachtige kwesties op basis van de inhouden in de lesmethode:

1. Jullie weten dat verschillende Europese steden met elkaar in het Hanzeverbond samenwerkten. Waarom zou je je als handelaar wel of niet bij de Hanze aansluiten?
2. Als jij nu als handelaar in Utrecht afspraken met handelaren uit andere steden zou

FOTOS: VINCENT VAN DEN HOOGEN

Taaldenkgesprekken zijn dialogen waarin leerlingen met elkaar en de leerkracht nieuwe kennis opbouwen en hun taalvaardigheid én denkvaardigheid ontwikkelen

- moeten maken. Waarover zouden die afspraken dan gaan?
3. Vorige week hebben we het gehad over de groei van de handel en de landbouw en de opkomst van de steden in deze periode. Vandaag gaan we met elkaar in gesprek over een heel bijzondere middeleeuwse stad, Utrecht. Hier zien jullie er een oude plattegrond van. Wat valt je op en waarom?
 4. We hebben gelezen over de kruistochten. Hoe denken jullie dat de deelnemers aan de kruistochten dat ervaren zouden hebben?

Je plant voor de komende geschiedenislessen vier momenten in. Steeds staat een van de krachtige kwesties centraal en daarover voer je een taaldenkgesprek.

TAALDENKGESPREKKEN

In taaldenkgesprekken worden leerlingen uitgedaagd om actief mee te doen, mee te denken en mee te praten. Het zijn geen gesprekken die alleen de voorkennis van leerlingen activeren of waarin de leerkracht controleert of de leerlingen begrepen hebben waar de les over ging. Leerlingen hoeven ook niet hun vinger op te steken als ze iets willen zeggen. Taaldenkgesprekken zijn echte dialogen waarin leerlingen met elkaar en de leerkracht

nieuwe kennis opbouwen en zo al doende hun taalvaardigheid én hun denkvaardigheid ontwikkelen (Damhuis, Vonk, Tammes, & Postma, 2013).

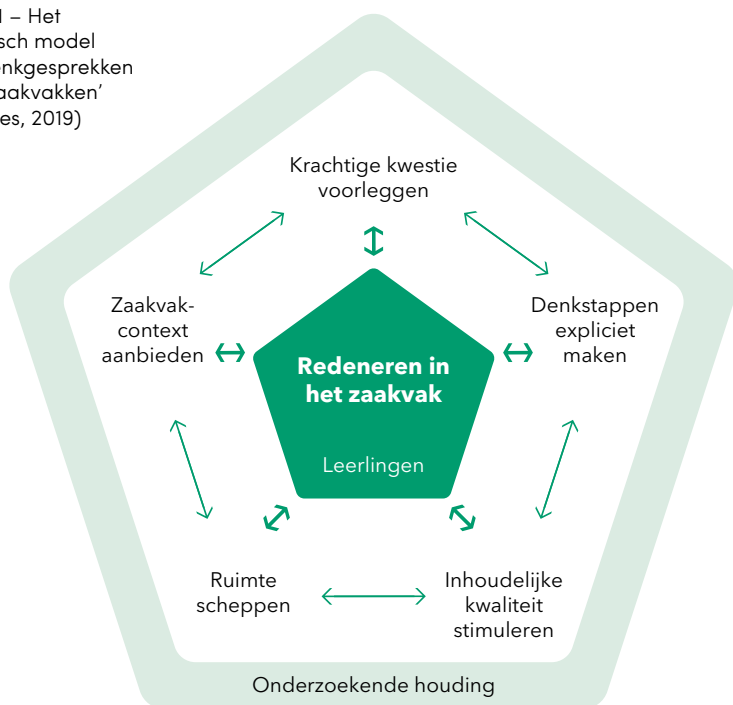
Het concept 'taaldenkgesprekken' wordt in internationale literatuur met uiteenlopende termen aangeduid: *interthinking* en *exploratory talk* (Barnes, 2008; Littleton & Mercer, 2013), *dialogic teaching* (Alexander, 2003), *productive interaction* (Littleton & Howe, 2010), *accountable talk* (Resnick; zie Michaels, O'Conner & Williams Hall, 2000) en *sustained shared thinking* (Siraj-Blatchford, 2009). Al deze onderzoekers zijn het erover eens dat het belangrijk is dat onderwijs ruimte biedt voor dialogisch leren.

LEREN DENKEN EN REDENEREN

Taaldenkgesprekken zijn bij uitstek geschikt om in te zetten bij de zaakvakken, zoals aardrijkskunde, geschiedenis, natuur en levensbeschouwing. Leerlingen leren denken en redeneren zoals dat bij het betreffende vak hoort. Zo gaat het bij Natuur, Wetenschap en

Onderwijs
moet ruimte
bieden voor
dialogisch leren

Figuur 1 – Het didactisch model 'Taaldenkgesprekken in de zaakvakken' (Tammes, 2019)

Techniek (NWT) erom dat leerlingen een kritische, nieuwsgierige houding ontwikkelen en relevante kennis van concepten verwerven (Van Graft & Kemmers, 2007). Ze leren verschijnselen in de natuur en in de techniek te beschrijven, te vergelijken en te verklaren. En bij geschiedenisonderwijs draait het om het bevorderen van het historisch besef (CHMV, 2001). Centraal hierbij staat de samenhang tussen verleden, heden en toekomst. Geschiedisonderwijs moet leerlingen de ruimte bieden de werkelijkheid te interpreteren en hun positie daarin te bepalen. Binnen dit complexe proces spelen historisch denken en redeneren een belangrijke rol (Boxtel & Van Drie, 2008; Damhuis et al., 2013).

ANNE-CHRISTIEN TAMMES

(a.tammes@slo.nl) is curriculumontwikkelaar en taalexpert primair onderwijs bij SLO

DIDACTISCH MODEL

Het didactisch model 'Taaldenkgesprekken in de zaakvakken' ondersteunt de leerkracht bij het realiseren van taaldenkgesprekken tijdens zaakvaklessen (zie figuur 1). Het model bestaat uit vijf componenten die de didactische stappen van de leerkracht aangeven, waardoor de leerlingen hun vaardigheid in redeneren ontwikkelen (Damhuis & Tammes, 2018; Tammes, 2019). Het model gaat uit van een onderzoekende houding van zowel leerkracht als leerlingen.

Terug naar de komende geschiedenislessen over de tijd van de steden en staten. De **krachtige kwesties** heb je al bedacht. Deze dagen de leerlingen uit na te denken over een probleem waar niet maar één antwoord of oplossing voor is. De leerlingen gaan vanuit verschillende perspectieven argumenten en oplossingen bedenken voor een historisch vraagstuk. 'Hoe zouden de verschillende deelnemers de kruistochten hebben ervaren?'

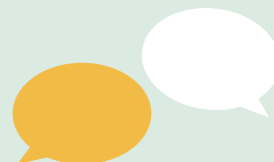
Tijdens het taaldenkgesprek bied je **ruimte voor actieve deelname** van de leerlingen en stimuleer je de **kwaliteit van de inhoud** van het gesprek. Dit doe je door de juiste interactievaardigheden in te zetten. Door bijvoorbeeld stiltes te laten vallen en niet

Aanpak taaldenkgesprekken

- Introduceer de krachtige kwestie;
- Laat leerlingen in tweetallen of kleine groepen onderling overleggen;
- Zet het gesprek voort in de hele groep: leerlingen nemen vooral zelf de beurt en reageren op elkaar.

Gespreksfragment over kruistochten

voortdurend vragen te stellen, geef je leerlingen de gelegenheid om te reageren. En door op het juiste moment een denk vraag in te brengen, verdiep je het gesprek, waardoor de leerlingen tot redeneren komen. 'Ik heb nu gehoord hoe de ridders, koopmannen, vrije en onvrije boeren de kruistochten zouden hebben ervaren. En de kinderen en monniken? Denk daar eens over na ...'

Je stelt hiermee een open, uitnodigende vraag en tegelijkertijd maak je een denkstap in het gesprek expliciet. Je geeft namelijk aan dat je al gehoord hebt hoe de meeste deelnemers de kruistochten ervaren hebben, en dat je nu wil horen hoe het moet zijn geweest voor de kinderen en monniken. Het **expliciet maken van de denkstappen** in het gesprek zorgt ervoor dat de leerlingen houvast hebben in het gesprek en een model krijgen voor het denkproces. 'Zullen we proberen samen te vatten wat we tot nu toe allemaal besproken hebben?'

Vier van de vijf componenten van het didactisch model zijn vakoverstijgend en kunnen in elke zaakvak worden ingezet: krachtige kwesties voorleggen, ruimte scheppen, inhoudelijke kwaliteit stimuleren en denkstappen expliciet maken. De vijfde component - **de zaakvakcontext** - is vakspecifiek. Zo zal het bij de geschiedenisles om een historische context gaan en bij de aardrijkskundeles om een geografische context. Het specifieke vak werkt bovendien door in de andere componenten: het is bepalend voor de aard van de krachtige kwesties, voor de denk- en werkwijzen die bij het vak horen en voor de vaktaal die in de interactie wordt verworven.

KRACHTIG MIDDEL BIJ ONDERWIJS IN SAMENHANG

Het voeren van taaldenkgesprekken is een krachtig middel om zowel aan taaldoelen als aan zaakvakdoelen te werken. Door het voeren van taaldenkgesprekken vergroten leerlingen op een uitdagende manier hun kennis en vaardigheden in het zaakvak én tegelijkertijd hun taal- en denkvaardigheid.

De literatuurlijst is te vinden op:
www.jsw.nl/artikelen

Leerkracht Tanja voerde een taaldenkgesprek over de kruistochten. Zie hieronder een gespreksfragment waarin leerlingen ruimte krijgen om actief deel te nemen en historisch te redeneren (Damhuis et al., 2015).

Leerkracht 'Zal iedereen die meedeed met de tocht blij zijn geweest tijdens de tocht, maar ook na de tocht en waarom denk je van wel of niet en wie zal er blij mee zijn geweest en wie niet?'

[...]

Jean 'Ik denk dat de koopman eigenlijk heel blij is geweest, want hij heeft al veel spullen verhandeld. Ik denk dat hij wel blij is geweest.'

Koen 'Maar de monniken waren minder blij, want eh ze dachten: ja we krijgen onze stad terug, maar nu zien ze pas van ehh, goh, laten we stoppen, laten we stoppen, onze stad wordt verwoest door alle mensen die de stad terug willen veroveren, maar ze maken de stad juist stuk.'

Carlijn 'Ze maken de stad niet echt stuk.'

Dylan 'Ik zou wel meegaan, maar ook weer niet, want de kans dat je vermoord wordt. Maar als je dan onvrije boer bent, dan zou ik het wel doen.'

Stacy 'Ja, je hebt gelijk, de kans dat je vermoord wordt, is heel groot.'

Tom 'Maar als je edele bent enzo ...'

Pepijn 'Maar als je onvrije boer bent, wil je vrije boer worden, dus is het logisch dat je mee gaat. En veel mensen willen sowieso mee, want dan kunnen ze weer wat handel meenemen of ze veroveren weer eens iets of eh ze worden vrije boer.'

Walt 'Als je boer bent en je gaat mee en je wordt gedood, dan heb je er helemaal niets aan, dan had je het niet moeten doen en dat geldt ook voor de anderen, want als je gedood wordt, dan heb je ook een pijnlijke ehhh.'

Leonora 'En als je geen risico neemt, word je sowieso nooit vrije boer. Dus... je kan beter het risico nemen dat je vrije boer wordt, dan weet je tenminste.'

[...]

Het volledige fragment is te lezen op: www.jsw.nl/artikelen

Op de hoogte blijven van de ontwikkelingen in het basisonderwijs?

Neem een abonnement op JSW

JSW

nr 9
Mei
2020

Ontvang 10 x JSW

JSW lezen op
tablet en pc

Voor
slechts
€79,95 per
jaar

Studenten
ontvangen
50%
korting

Krijg toegang
tot het digitaal
archief
(>1.000 artikelen)

Debatteren
om te leren
Selectief mutisme: wat
als een kind niet praat?
Interview
Ronald Heidanus

Betrokken bij wereld- problemen

Meer weten?
Ga naar www.jsw.nl of
bel 088-2266692